

Korona-aika ja matalan kynnyksen kohtaamispaikat

Vieraskielisten ihmisten kokemuksia

JENNA JÄRVINEN & HENRIETTA GRÖNLUND & JOAKIM ZITTING & JONI HOKKANEN

Johdanto

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat avoimia, puolijulkisia, fyysisiä tiloja, joihin voi tulla viettämään aikaa muiden ihmisten kanssa, juoda kahvia, käyttää tietokonetta, osallistua erilaiseen toimintaan sekä saada apua ja tukea esimerkiksi yhteiskunnan palvelujen saamiseen. Kohtaamispaikkoja ylläpitävät järjestöt, kunnat ja uskonnolliset toimijat, ja niissä vieraileminen on maksutonta eikä edellytä jäsenyyttä tai lähetettä. (Esim. Grönlund & Hokkanen 2023; Grönlund & Sepälä 2021.) Paikat palvelevat pääosin työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia ihmisiä. Keskeisiä syitä paikoissa vierailuun ovat sosiaaliset kontaktit ja halu saada rutiineja arkeen, päihde- ja mielen-terveysongelmat, vertaistuen saaminen ja antaminen sekä tuen saaminen asioiden hoitamiseen tai perustarpeisiin. (Grönlund & Hokkanen 2023; Kaskela ym. 2021.)

Tutkimme ”Korona yhteiskunnan marginaaleissa” -tutkimushankkeessa¹ eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointia ja palveluja korona-aikana. Yksi osahanke keskittyi matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin sekä niissä vierailevien ihmisten hyvinvointiin ja kokemuksiin. Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoihin liittyvät pääaineistot kerättiin suomenkielisillä kyselylomakkeilla, mutta halusimme tavoittaa hankkeessa myös maahanmuuttajataustaisia kävijöitä, joista moni on haavoittuvassa tilanteessa. Tästä syystä

toteutimme laadullisen aineistonkeruun matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa vieraileville, muita kuin kotimaisia kieliä äidinkielenään käyttäville ihmisille.

Ulkomailla syntyneiden kokemuksia korona-ajasta käsittelevissä suomalaisissa tutkimuksissa (esim. Castaneda & Skogberg 2022; Finell ym. 2021) on raportoitu muun muassa lisääntyneestä psyykkisestä kuormittuneisuudesta, uniongelmita, yksinäisyyden lisääntymisestä sekä huonontuneesta taloudellisesta tilanteesta. Myös syrjinnän on raportoitu yleistyneen koronan aikana (Castaneda & Skogberg 2022, 198–200). Yli 3 600 ulkomailla syntynyttä Suomessa asuvaa henkilöä tavoittaneessa MigCOVID-hankkeessa todettiin, että liki puolet kyselyyn vastanneista koki saadut mielenterveyspalvelut riittämättömiksi ja kolmannes koki niiden saavuttamisen haasteelliseksi. (Skogberg ym. 2021a, 11–12, 14, 16.) Mielen-terveyden haasteet ja psyykinen oireilu ovat olleet yleisempiä maahanmuuttaneiden keskuudessa koko väestöön verrattuna jo ennen koronapandemiaa, mutta heidän osuutensa mielenterveyspalveluissa on ollut vähäisempi. (Castaneda ym. 2020, 122–123.) Koronan aikana mielenterveyspalvelut muuttuivat suurelta osin etäasioinneiksi, mikä on voinut entisestään vaikeuttaa erityisesti vieraskielisten hoitoon hakeutumista sekä tarpeellisen hoidon saantia. Heikko suomen kielen osaaminen voi tuottaa haasteita etäpalveluiden käyttöön ja heikentää kokemuksia palveluista. (Skogberg ym. 2021b, 164–166.)

Ulkomailla syntyneet raportoivat muuta väestöä useammin lisääntyneestä huolesta taloudellisen tilanteeseen sekä useisiin muihin elämän osa-alueisiin liittyen. Osa raportoi myös korona-ajan po-

¹ Hanketta rahoitti Euroopan sosiaalirahasto. Hankeconsortio-ta johti Tampereen yliopiston sosiaalioikeuden professori Laura Kalliomaa-Puha, ja hankkeen osahankkeita oli toteuttamassa Tampereen yliopiston lisäksi Helsingin yliopisto, Diakonia-ammattikorkeakoulu sekä Porin Sininauha.

sitiivisista vaikutuksista: esimerkiksi yhteydenpito lähipiirin kanssa oli lisääntynyt korona-aikana. (Skogberg ym. 2021a, 6–7.) Myös yhteistyö maahanmuuttajaryhmien sekä suomalaisen yhteiskunnan – esimerkiksi julkisten palveluiden – välillä lisääntyi. Eerika Finell ja kollegat (2021) ovat korostaneet, että tiedon jakaminen maahanmuuttaneiden äidinkielellä on tärkeää. Maahanmuuttajaryhmien erilaiset tarinat ja kokemukset tullaan ottaa huomioon, kun arvioidaan heidän tilanteitaan. Lisäksi viranomaisyhteistyöhön maahanmuuttajien kanssa tulee panostaa, jotta maahanmuuttajaryhmät pääsisivät osallisiksi suomalaisen yhteiskuntaan. (Finell ym. 2021, 1, 13–14.) Erytystä huolta palveluiden ulkopuolelle jäämisestä on kannettu esimerkiksi yli 50-vuotiaista maahanmuuttaneista, joilla ei välttämättä ole tarvittavaa kielitaitoa etäasiointiin tai lähipiiriä neuvomassa asiointissa. (Skogberg ym. 2021b, 166–167.) Esimerkiksi huomattava osa iäkkäistä venäjänkielisistä ihmisistä jää Suomessa digitaalisten palvelujen ulkopuolelle (Buchert ym. 2022).

Tämä vastaa pitkälti kansainvälisten tutkimusten tuloksia. Esimerkiksi laajassa, yli 20 000 vastaajaa tavoittaneessa kyselytutkimuksessa on raportoitu, että korona-aika on vaikuttanut erityisesti jo ennestään haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin. Vastaajat, jotka vastasivat syrjinnän lisääntyneen korona-aikaan, arvioivat myös mielenterveytensä heikentyneen. Huoli toimeentulosta, ruuasta, asumisesta oli tämänkin tutkimuksen mukaan yhteydessä mielenterveyteen ja mielen hyvinvointiin. (Spiritus-Beerden ym. 2021, 3–4, 9–11.)

Tutkimuksen toteutus

Tässä katsauksessa esittelemme matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa vieraileville vieraskielisille ihmisille tehtyjen yksilöhaastattelujen (5 haastateltavaa), parihaastattelujen (2 haastateltavaa) ja ryhmähaastattelujen (21 haastateltavaa, 6 haastateltavaa) tulokset.² Haastattelut toteutettiin keväällä 2022 kolmella eri paikkakunnalla, kahdessa matalan kynnyksen kohtaamispaikassa sekä yhdessä ruoka-avun toimipisteessä. Toisessa kohtaamispaikassa korostui kuntouttavan työtoiminnan tarjoaminen sekä muu ohjattu toiminta. Toinen oli

enemmänkin niin sanottu yhteinen olohuone, jossa toiminta oli kaikille avointa. Molempia aineistonkeruupaikkoja yhdisti se, että niissä kävi paljon vieraskielisiä. Ensimmäisessä paikassa oli paljon eri kieliryhmiä, kun taas jälkimmäisessä yksi kieliryhmä korostui muita enemmän. Ruoka-avun toimipiste tarjosi myös muuta toimintaa kuten yhteisruokailuja ja yhteisöllisiä tapahtumia sekä neuvonta- ja keskusteluapua.

Haastateltavien rekrytoinnissa apuna olivat kohtaamispaikkojen työntekijät. Lisäksi yhdessä kohtaamispaikassa tutkimusryhmä jakoi kirjallisia kutsuja osallistua haastatteluun, ja mahdollisuutta osallistua haastatteluun mainostettiin kohtaamispaikkojen seinälle kolmella eri kielellä: suomeksi, englanniksi sekä venäjäksi. Yhdessä paikassa haastatteluun osallistuville tarjottiin kiitokseksi osallistumisesta lounaslippu, kahdessa muussa paikassa tarjottiin osallistujille pientä makeaa. Haastatteluissa oli pääsääntöisesti mukana tulkki, joko etäyhteydellä tai paikan päällä. Haastateltavien rekrytointivaiheessa ja uudelleen haastattelujen alussa korostettiin haastattelujen vapaaehtoisuutta ja sitä, että kieltäytymisestä ei aiheudu henkilölle negatiivisia seurauksia. Haastateltavilta kysyttiin lupa haastatteluiden nauhoittamiseen. Venäjän kielen tulkkauksessa ja litteroinnissa tutkimusryhmä sai apua Diakonia-ammattikorkeakoulun asiointitulkkauksen opiskelijoilta.

Haastattelujen tavoitteena oli saada tietoa vieraskielisten kokemuksista korona-ajasta sekä erityisesti kohtaamispaikkojen toiminnasta. Kysymykset käsittelivät korona-ajan kokemuksia, kokemuksia yhteiskunnan palveluista, kohtaamispaikoissa käymisen syitä ja kokemuksia kohtaamispaikoista. Lisäksi haastatteluissa kysyttiin ruoka-apuun liittyviä kysymyksiä, jotka liittyivät ”Korona yhteiskunnan marginaaleissa” -hankkeen toiseen osahankkeeseen. Näitä tuloksia ei esitellä tässä katsauksessa.

Aineisto koostuu yhteensä 28 haastatellun henkilön vastauksista. Haastatteluihin osallistuneet kohtaamispaikkakävijät edustivat noin kuutta eri kieliryhmää. Osallistujat edustivat useita eri kansallisuuksia, eikä tuloksia voida yleistää koskemaan kaikkia vieraskielisiä tai kaikkia kohtaamispaikkoja. Lisäksi tulkkauksessa ilmeni joitain haasteita (esim. äänen kuuluminen etätulkkauksissa). Lisäksi tutkimuksen teemoihin liittyvät termit osoittautuivat joskus hankalasti käännettäviksi. Myös kielialueiden erot nousivat käännettäessä esiin.

² Yksilö- ja parihaastattelut on merkitty aineistolainauksissa koodilla H, ryhmähaastattelut koodilla R.

Tämän katsauksen tutkimuskysymys on seuraava: Millaisia olivat matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen vieraskielisten kävijöiden kokemukset korona-ajasta, yhteiskunnan palveluista ja kohtaamispaikoista korona-aikana?

Aineiston rajoitusten vuoksi analyysissä keskityttiin ilmi-sisältöihin, ja ne analysoitiin yksinkertaisella aineistolähtöisellä, temaattisella analyysillä etsien litteroiduista haastatteluista toistuvia teemoja. Kaksi pääteemaa alateemoineen esitellään seuraavissa luvuissa.

Korona-ajan kokemukset

Matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen vieraskielisten kävijöiden kokemukset ja huolet muistuttivat monella tavalla kenen tahansa kokemuksia pandemiasta. Kävijät kertoivat peloista, huolesta ja yleisesti pandemia-ajan raskaudesta. Pelkoa koettiin siitä, että itse sairastuisi tai läheinen, erityisesti iäkäs läheinen sairastuisi. Myös sosiaalisen etäisyyden pitäminen oli kuormittavaa ja ihmillisen vuorovaikutuksen puute haastateltaville raskasta, kuten seuraavat lainaukset kuvaavat:

Niin että olin koko ajan yksin kotona, ja lapset vaan niinkun kävivät ostoksilla ja toivat ne ostokset minulle ovelle. Se tosi hankalaa ja raskasta tilannetta minulle kun olin koko ajan yksin kotona. (H13)

Kotona kuultiin koko ajan että kuinka moni kuoli siihen sairauteen tai kuinka moni oli sairastunut siihen. Ja sitten oli vielä hankalampi kuulla, että esimerkiksi kaverit sairastui siihen, tai veljen sisarukset sairastui siihen. Oli tosi hankalaa. (...) emme voineet mennä auttamaan kun oli pelko siitä että itse sairastuisi. (H12)

Koronan nähtiin myös vaikuttaneen taloudelliseen tilanteeseen. Haastateltavat kertoivat, että hintojen nousun myötä saadut sosiaalitetut eivät olleet enää riittäneet elämiseen, eikä lisää tukea ollut saatu. Pandemia oli vaikuttanut osalla myös töiden loppumiseen. Hintojen nousussa on kyse ensisijaisesti vertailusta aikaan ennen koronaa.

Haastateltavista moni koki haasteita yhteiskunnan palvelujen ja tuen saavuttamisessa. Neuvontaa oli ollut vaikeaa saada muuttuneissa tilanteissa esimerkiksi yhteiskunnan tukiin liittyen. Suomea osaavat läheiset olivat auttaneet, jos tällainen resurssi oli olemassa. Läheisverkosto näyttäytyikin merkittävänä tukijana sekä neuvojana julkisissa palveluissa ja niiden saavuttamisessa.

Kokemuksia palvelujen riittämättömydestä tuotiin haastatteluissa esille eniten terveyden-

huoltoon ja osin sosiaaliturvajärjestelmään ja tukien pienuuteen liittyen. Avun saaminen koettiin vaikeaksi. Yksi kävijä kertoi myös ensihoitajien negatiivisista yleistyksistä kansalaisuuteensa liittyen.

Haastateltavista monella oli kuitenkin positiivinen tai ainakin melko positiivinen kokemus palvelujärjestelmästä ja sen riittävydestä. Esimerkiksi Kelan ja TE-toimiston palveluista, omavalmentajan tuesta ja lääkärikäynneille saadusta avusta ja tulkkipalvelusta puhuttiin positiivisesti. Positiivisiakin kokemuksia omaavat vastaajat kuvasivat, että esimerkiksi Kelan palveluja ei ole helppoa ymmärtää.

Haastateltavat kokivat, että aiemmin asiointi on ollut helpompaa, kun on voinut mennä paikan päälle esimerkiksi Kelaan tai työvoimatoimistoon. Virastoasioimisen kynnyks oli koettu silloin matalammaksi ja palvelu helpommin saavutettavaksi, kuten esimerkiksi seuraava lainaus kuvaa:

Kun vasta muutimme, niin tietysti kaikki oli helpompaa, koska oli mahdollisuus käydä Kelassa, TE-toimistossa, kaikki oli täällä lähellä, siis täällä alueella, eli jos olisi kysymyksiä, niin oli mahdollisuus tulla ottamaan vuoronumeron ja esittämään tämän kysymyksen ja heti paikalla saada ratkaisu kysymykseen (...) siitä on tullut paljon vaikeampaa, eli yhteys on yksipuolinen, meillä ei riitä tietokonetaidon osaamista ja... toisaalta tämä on taas vaikeampaa, kuin jos tulisit puhumaan toiselle henkilölle ja heti saamaan ratkaisu ongelmaan. (H3)

Sekä palvelujen maantieteellinen etäisyys että palvelujen muuttuminen sähköisiksi siis tuottivat kynnyksiä asioiden hoitamiseen, tekivät palvelut vaikeammin saavutettaviksi ja vaikeuttavat asioiden hoitamista. Kokemus julkisten palveluiden saavutettavuudesta on voinut olla huono jo ennen koronaa, koska useat palvelut ovat muuttuneet digitaalisiksi. Korona-aika ei tätä todennäköisesti ainakaan parantanut. Haastatellut olivat eri-ikäisiä, ja osa oli ollut Suomessa pidemmän ja osa vähemmän aikaa. Julkisten palveluiden fyysisten palvelupisteiden vähenemisessä sekä tätä kautta saavutettavuuden kokemuksen heikentymisessä voi olla kyse myös palveluiden toimintaympäristön muutoksesta, eikä välttämättä ensisijaisesti juuri koronasta.

Kun iso osa julkisista palveluista on siirtynyt sähköisesti käytettäväksi, riskinä on, että osa ihmisistä jää palvelujen ulkopuolelle. Tämä ei tietenkään koske vain vieraskielisiä ihmisiä (ks. esim. Grönlund & Hokkanen 2023; Mäenpää ym. 2023). Kielellinen ulottuvuus oli kuitenkin keskeinen useiden haastateltavien kokemuksissa, kuten seuraavat esimerkkilainaukset ilmentävät:

Olisi tosi ihanaa joskus, jos sairaalassa esimerkiksi joskus [pääsisi] puhumaan tai selittämään asioita omalla kielellä (R1)

Kun äiti joutui onkologiaan, meille tarjottiin psykologista apua, mutta valitettavasti vain suomen kielellä, ei se ole auttanut meitä mitenkään. (H24)

Erityisesti terveydenhoidossa omankielisyyttä ja ymmärrettävyyttä voidaan pitää erityisen tärkeinä sekä hoidon ymmärtämisen että turvallisuudentunteen näkökulmista. Haastateltavat nostivat suomen kielen osaamisen keskeiseksi yhteiskuntaan osallistumisen edellytykseksi. Kielen osaamisen nähtiin myös olevan kiinteästi yhteydessä työn saamiseen sekä työskentelyyn. Yksi haastateltava pohti, miksei suomea osaavia vieraskielisiä hyödynnetä enemmän suomalaisessa yhteiskunnassa.

Huolimatta edellä kuvatuista haasteista haastateltavien kuva suomalaisesta yhteiskunnasta sekä suomalaisista oli positiivinen. Yksi vastaajista kuvaakin, että Suomessa on ”ihania ja ihmisiä, tosi auttavaisia.” Myös halu integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan oli vastaajilla vahva, kuten esimerkiksi seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

Integroitua yhteiskuntaan aina voi. Seurustelen naapureiden kanssa hyvin, käyn kokouksissa. Järjestetään säännöllisiä talkoopäiviä, sekin on yhteiskuntatoimintaa mielestäni, jossakin määrässä. Integroitua yhteiskuntaan (...) Sen sijaan työtä on vaikea löytää vailla riittävä kielitaitoa, mitenhän muutoin voisi integroitua yhteiskuntaan (...) Seurustelemme, seurustelemme niin kuin voimme. (H24)

Haastateltava kuvaa, että vaikka hänen on vaikeaa integroitua työn kautta yhteiskuntaan, hän osallistuu ja integroituu niillä keinoilla, joilla voi.

Kohtaamispaikkojen merkitys ja anti

Edellä kuvattiin haastateltavien kokemuksia ja haasteita: yksinäisyyttä, palvelujen saavutettavuuden vaikeuksia, kielitaidon keskeisyyttä ja integroitumisen vaikeutta etenkin, jos ei onnistu saamaan työtä. Haastateltavien kokemukset kohtaamispaikoista kuvaavat, miten kohtaamispaikat osaltaan voivat vastata näihin haasteisiin. Kohtaamispaikkojen keskeinen anti liittyy haastatteluissa mahdollisuuteen viettää päivisin aikaa muiden ihmisten seurassa. Kohtaamispaikat ovat laajemminkin niin sanotun päiväväestön eli työvoiman ulkopuolella olevien ihmisten suosiossa (Grönlund & Hokkanen 2023). Kohtaamispaikkaan tullaan viettämään aikaa, ja se tarjoaa siis mielekkään ta-

van viettää aikaa vaihtoehtona yksin kotona olemiselle. Kävijät kokivat, että paikkojen kynnys oli matala ja toiminta niin avointa, että kuka vain voi tulla viettämään paikkoihin aikaa.

Keskeistä kohtaamispaikassa olivat muut ihmiset. Haastateltavat kertoivat, että on hyvä, että on paikka, jonne tulla keskustelemaan muiden ihmisten kanssa. Kävijät kertoivat, että kohtaamispaikka auttaa yksinäisyyden tunteeseen, jota he kokevat. Kohtaamispaikassa on mahdollista ystävystyä sekä tavata muita ihmisiä, kuten seuraavista lainauksista käy ilmi:

Hyvät ystävät ja hyvät verkostot ja sen takia merkitsee tosi paljon. (R1)

Minä joudun paljon hoitaa lapsi, mutta en voi istua koko ajan kotona. Minun on pakko lähteä, nähdä kaveri, puhua. Helpottaa. (H20)

Keskeistä kävijöille oli, että kohtaamispaikassa vallitsee turvallinen sekä ystävällinen ilmapiiri, joka myös osaltaan teki paikan avoimuuden kokemukseen. Aineiston perusteella kohtaamispaikkojen ilmapiiri koettiin yleisesti hyväksi sekä vastaanottavaiseksi, kuten seuraavissa lainauksissa todetaan:

Täällä on kiva ja rauhallinen ja ystävällinen ilmapiiri, tähän voi tulla kuka tahansa. Kysyä ja saada apua. (H1)

Kaikki täällä ovat melko ystävällisiä ja mukavia (H2)

Nämä kokemukset ja käyttötarkoitus vastaavat laajemminkin kohtaamispaikkojen kävijöiden kokemuksia ja paikkojen käyttötarkoitusta (esim. Grönlund & Hokkanen 2023; Kaskela ym. 2021). Vieraskielisten haastateltavien kokemuksissa esiin nousi kuitenkin erityisesti turvallisen ja ystävällisen tilan merkitys suojapaikkana rasismilta. Kohtaamispaikan turvallinen tila näyttäytyy aineiston perusteella paikkana, jossa ei tarvitse pelätä, että joku loukkaa tai nöyryyttää. Aineiston perusteella pidetään myös hyvänä, että on kohtaamispaikkoja, jonne kuka vain voi tulla olemaan ilman pelkoa, kuten seuraavissa lainauksissa kuvataan:

Kukaan ei nöyryytä, ei loukkaa sinua, on se mukavaa. (...) On hyvä, että on olemassa sellaisia keskuksia, joihin ihmiset voivat tulla keskustelemaan ja rentoutumaan, olemaan pelkäämättä mitään (V3)

Kohtaamispaikka koettiin turvalliseksi paikaksi myös siitä näkökulmasta, että siellä voi opetella suomen kieltä sallivassa ilmapiirissä. Osa koh-

taamisaikoista tarjoaa kävijöilleen suomen kielen kurseja, mutta ne mahdollistavat myös kielen oppimista kohtaamispaikan arjen kohtaamisissa. Kävijät kuvaavat, että kohtaamispaikka on ollut tärkeässä roolissa suomen kielen oppimisessa. Kaikilla kävijöillä ei välttämättä ole monia tuttuja, joiden kanssa jutella suomeksi, joten kohtaamispaikka mahdollistaa kielen harjoittelun käytännössä:

Täällä oppii muutamia sanoja viikossa, joka on niinkun hyväksi. (H21)

Vieraskielisten suosimissa kohtaamispaikoissa on usein muitakin, jotka vielä opettelevat kieltä. Tällöin kohtaamispaikka mahdollistaa ympäristön, jossa suomen kieltä voi opetella muiden kielten opettelevien kanssa.

Kohtaamispaikka koettiin myös paikaksi, josta kuka vain voi saada matalalla kynnyksellä apua sekä ohjausta erilaisiin haasteisiin. Kohtaamispaikassa kävijät olivat voineet saada apua sekä neuvontaa erilaisissa elämäntilanteissa. Esimerkiksi yksi vastaajista kuvaa, että kohtaamispaikka on auttanut ja neuvonut häntä esimerkiksi julkisen liikenteen käyttämisessä:

Ja sitten tänne mä tulen että mä oppisin esimerkiksi nää kaikki, että miten bussit kulkee kaikki bussipysäkit. Ja esimerkiksi mun oman osoitteen, eli miten löydetään osoitteet ja kaikki tämmöiset. (H13)

Kohtaamispaikka tukee myös kävijöiden toimijuutta. Haastateltavat kertoivat, että he ovat saaneet mielekästä tekemistä, oppineet uusia taitoja tai saaneet auttaa muita kohtaamispaikassa, mikä motivoi heitä käymään siellä. Kohtaamispaikat tarjoavat kurseja ja suomen kielen opetusta, mutta toimijuutta ilmentää myös muu tekeminen ja esimerkiksi mahdollisuus auttaa muita:

Jotkut esimerkiksi tulee tukemaan, auttamaan, sen takia. (R1)

Haluan oppia suomea. Täällä [kohtaamispaikassa] on suomen kielen kurseja, atk-kurseja ja ompelemme myös. (H22)

Kävijät nostivatkin esiin kohtaamispaikan tekemiseen kannustavan ulottuvuuden, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:

Kotona on vähän, minä yksin vähän laiska, en halua jaksaa mitään. Mutta täällä minä, tuntuu vähän väsyttää, mutta minä haluan tulla tänne. Puhua ja liikkua. (H20)

Yhteenveto ja pohdinta

Tässä käsittelemämme haastatteluaineisto on suppeahko ja rajallinen katsaus vieraskielisten kohtaamispaikkakävijöiden kokemuksiin. Sitä ei voida pitää edustavana katsauksena vieraskielisten ihmisten kokemuksiin korona-ajasta, yhteiskunnan palveluista tai kohtaamispaikoista, kuten ei laadullisia tutkimuksia koskaan. On vaikeaa arvioida, kuinka paljon kokemuksiin esimerkiksi julkisten palveluiden saavutettavuudesta on vaikuttanut henkilön oman elämäntilanteen tai palvelutarpeen muutos. Myös maaliskuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan toi haastatteluihin oman leimansa. Haastateltujen joukossa oli ihmisiä, jotka ovat aiemmin paenneet sotaa Suomeen. He pohtivat, minne he voivat mennä, jos sota laajenee Suomeen. Nämä yhteiskunnalliset ja henkilökohtaisen elämän tapahtumat ja kokemukset vaikuttavat aina ihmisten kokemuksiin, jotka olivat myös tämän katsauksen keskiössä. Aineisto koostuu kohtaamispaikoissa käyvien ihmisten haastatteluista. Koska toimintaan tyytymättömät tai pettyneet eivät todennäköisesti jatka paikoissa käymistä, haastateltavien kokemuksissa painottuvat ymmärrettävästi positiiviset kokemukset.

Aineisto tarjoaa joka tapauksessa tietoa kohtaamispaikoista, joihin liittyvistä kokemuksista ja näkemyksistä on verrattain vähän tutkittua tietoa, etenkin vieraskielisten kävijöiden näkökulmasta. Kohtaamispaikat ovat muotoutuneet keskeiseksi haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten palvelujärjestelmässä, mutta niitä on tutkittu monia muita palveluja vähemmän. Tulokset osoittavat matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen tärkeyden myös vieraskielisille kävijöilleen, kokemusten samankaltaisuuden suomenkielisten kävijöiden kanssa sekä erityiset merkitykset, joita kohtaamispaikoilla voi vieraskieliselle väestölle olla.

Korona-ajan haastateltaville tuottamat haasteet muistuttavat pitkälti aiemman tutkimuksen tuloksia. Pandemia aiheutti pelkoa ja huolta omasta ja läheisten sairastumisesta, yksinäisyyttä ja ahdistuneisuutta jatkuvan kotona olemisen vuoksi, taloudellisia haasteita ja haasteita avun ja tukien saavuttamisessa, erityisesti pandemia-aikaisen rajoitusten vuoksi (palvelujen fyysinen etäisyys, kynnykset digitaalisiin palveluihin). (Esim. Grönlund & Hokkanen 2023; Helfer ym. 2021; Huotari & Grönlund 2023; Jurvansuu ym. 2020, 2021.) Tulokset ilmentävät osaltaan myös tulok-

sia, joiden mukaan korona-ajan vaikutukset kohdistuivat eniten jo ennestään heikommassa asemassa oleviin ihmisiin. Esimerkiksi jo ennen korona-aikaa on todettu, että mielenterveyden haasteet ovat yleisiä maahan muuttaneiden keskuudessa, mutta heidän osuutensa mielenterveyspalveluiden piirissä on kuitenkin alhaisempi väestöön verrattuna. Lisäksi mielenterveyspalvelut eivät välttämättä ole riittäviä, vaan ihmiset tarvitsivat tukea enemmän. Korona-aikaan monet mielenterveyspalvelut siirtyivät etämuotoisiksi, mikä on voinut nousta esteeksi vieraskielisten hoitoon hakeutumisessa. Kielimuuri sekä tulkin käyttäminen voivat osaltaan vaikuttaa asiakkaan kokemukseen kohtaamisesta. (Esim. Finell ym. 2021; Skogberg ym. 2021a; Skogberg ym. 2021b; Spiritus-Beerden ym. 2021.)

Myös kohtaamispaikkoihin liittyvät kokemukset muistuttavat aiemman, pääosin suomenkielisiä kävijöitä koskeneiden tutkimusten tuloksia. Kohtaamispaikkojen keskeinen anti on mahdollisuus viettää päivisin aikaa jossain muualla kuin kotona ja olla toisten ihmisten seurassa. (Grönlund & Hokkanen 2023; Kaskela ym. 2021.) Tämä on tärkeää kaikille kohtaamispaikoissa käyville kuten myös tämän tutkimuksen vieraskielisille haastateltaville. Myös kohtaamispaikkojen turvallinen ja ystävällinen ilmapiiri on tärkeää kävijöille kielestä riippumatta. Vähemmistöt ja eri tavoin haavoittuvissa tilanteissa olevat ihmiset joutuvat usein kohtaamaan ennakkoluuloja ja huonoa kohtelua, jolloin paikkojen kokeminen turvalliseksi ja ystävälliseksi on erityisen tärkeää. Vieraskielisten haastateltavien vastauksissa tähän erityisen näkökulman toi rasismi, jota moni joutui kohtaamaan eri tilanteissa. Kohtaamispaikka näyttäytyi tilana, jossa rasistisia huuteluja tai epäystävällistä kohtelua ei tarvinnut pelätä vaan jossa oli mahdollista luottaa siihen, että tulee kohdelluksi ystävällisesti.

Kohtaamispaikka näyttäytyy myös tärkeänä tekemisen ja uusien taitojen oppimisen paikkana sekä kävijöille yleensä (Grönlund & Hokkanen 2023) että vieraskielisille haastatelluille. Ihmisellä on tarve tehdä asioita ja myös olla hyödyksi muille, minkä kohtaamispaikat mahdollistavat eri tavoin. Monilla ihmisillä mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan toimintaan omalla panoksellaan tai auttaa muita ihmisiä ovat usein eri syistä rajalliset, vaikka motivaatiota osallistumiseen olisi. Tämän vuoksi on tärkeää, että kohtaamispaikat tarjoavat tähän mahdollisuuksia. Vieraskielisten haastatel-

tavien erityinen tarve oli suomen kielen oppiminen. Kohtaamispaikka mahdollistaa usein suomen kielen opiskelun, mutta se tarjoaa myös turvallisen ilmapiirin kielen harjoitteluun sekä keskusteluun muiden vieraskielisten ja suomenkielisten kanssa. Näitä mahdollisuuksia on muuten rajallisesti, etenkin jos ihminen on työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella. Edelleen kohtaamispaikkojen tarjoama apu ja tuki yhteiskunnan tukien ja palvelujen saavuttamiseen osoittautui tärkeäksi vieraskielisille haastateltaville, kuten se on osoittautunut aiemmassa tutkimuksessa myös suomenkielisille kävijöille (Grönlund & Hokkanen 2023).

Kohtaamispaikat toimivat keskeisesti myös yhteiskuntaan silloittavana palveluna, joka auttaa ihmisiä saavuttamaan lakisääteisiäkin palveluja ja tukia. Samalla on huolestuttavaa, että ihmisten tarvitsemien palvelujen ja tukien saavuttaminen on riippuvainen palvelusta, joka ei ole lakisääteinen vaan usein järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen ylläpitämä. Koska kohtaamispaikat eivät ole lakisääteinen palvelu, ne voivat loppua resurssien heikentyessä tai esimerkiksi pandemiaoloissa, vaikka ihmiset voivat olla niistä hyvin riippuvaisia. Lisäksi läheisverkoston avun merkitys palveluihin pääsemisessä näkyi katsauksen tuloksissa. Voidaan pohtia kuinka moni jää ilman tarvitsemaansa apua, mikäli läheis- tai tukiverkostoa ei ole. (Ks. myös Grönlund & Hokkanen 2023; Huotari & Grönlund 2023.)

Sinikka Törmä (esim. 2009) on huomauttanut, että matalan kynnyksen palvelut ikään kuin mahdollistavat kynnykset muissa yhteiskunnan palveluissa, kun on olemassa taho, joka auttaa ihmisiä näiden kynnysten yli. Mielekkäämpää olisi mataltaa kynnyksiä kaikkiin yhteiskunnan palveluihin niin, että silloittavia palveluja ei tarvittaisiin. Vieraskielisten kohdalla erityinen haaste on tietysti kielitaito, joka nostaa kynnyksiä palveluihin vielä eri tavalla kuin suomen kieltä osaavilla ja tuottaa omanlaisiaan haasteita. Tulostemme pohjalta nousee myös kysymys tulkkeihin resursoinnista sekä siitä, voitaisiinko suomea puhuvien, ulkomailta tulleiden, vieraskielisten kielitaitoa hyödyntää enemmän tulkkitoiminnassa sekä julkisissa palveluissa.

Kohtaamispaikat voivat yhtäältä toimia yhteiskunnan palveluihin ja toimintoihin silloittavana tahona, toisaalta ne tarjoavat tärkeitä palveluja ja kokemuksia itse. Pelkkä toimeentulo ei riitä hyvinvointiin, vaan tarvitaan myös sosiaalisia

kontakteja sekä kokemusta yhteenkuuluvuudesta ja mahdollisuudesta antaa jotakin toisille. Näitä kohtaamispaikat tarjoavat. Lisäksi ne mahdollistavat suomen kielen ja muiden arjessa tarpeellisten taitojen opettelua turvallisessa ilmapiirissä ja yhteisössä.

KIRJALLISUUS

- Buchert, Ulla & Kempainen, Laura & Olakivi, Antero & Wrede, Sirpa & Kouvonon, Anne (2023) Is digitalisation of public health and social welfare services reinforcing social exclusion? The case of Russian-speaking older migrants in Finland. *Critical Social Policy* 43 (3), 375–400. <https://doi.org/10.1177/02610183221105035>
- Castaneda, Anu & Cilenti, Katja & Mäki-Opas, Johanna & Rekar, Abdulhamed & Garoff, Ferdinand (2020) Psykykkinen hyvinvointi. Teoksessa Hannamaria Kuusio & Anna Seppänen & Satu Jokela & Laura Somersalo & Eero Lilja (toim.) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – FinMonik-tutkimus 2018–2019. Raportti 1/2020*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>
- Castaneda, Anu & Skogberg, Natalia (2022) Suomeen muuttanut väestö. Teoksessa Laura Kestilä & Satu Kaipiaisen & Merita Mesiäislehto & Pekka Rissanen (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: Asiantuntija-arvio, kevät 2022*. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-865-1>
- Finell, Eerika & Tiilikainen, Marja & Jasinskaja-Lahti, Inga & Hasan, Nasteho & Muthana, Fairuz (2021) Lived Experience Related to the COVID-19 Pandemic among Arabic-, Russian- and Somali-Speaking Migrants in Finland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (5), 2601. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052601>
- Grönlund, Henrietta & Hokkanen, Joni (2023) Matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toiminta ja korona-aikaisten rajoitusten muodostamat kynnykset. Teoksessa Marja Hekkala & Suvi Raitakari (toim.) *Osallisuutta ja osattomuutta yhteiskunnan marginaaleissa: Muuntuvat palvelut ja hyvinvointi koronapandemiassa*. Tampere: Tampere University Press, 74–99.
- Grönlund, Henrietta & Seppälä, Tuija (2021) Onko sektorilla väliä? Julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden ylläpitämien matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen keskinäiset erot ja yhtäläisyydet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 58 (4), 430–444.
- Helfer, Alix & Laine, Riku & Uusimäki, Virvatuuli & Pitkänen, Tuuli (2021) Terveystilan yhteydet kokemuksiin poikkeustilasta – verkkokysely sote-järjestöjen tavoittamille ihmisille valmiuslain aikana. *Tietopuu: Tutkimussarja* 4/2021, 1–23. <https://doi.org/10.19207/TIETOPUU12>
- Huotari, Rosa & Grönlund, Henrietta (2023) Osallisuustyö ja kävijöiden osallisuus yhteisöllisessä ruoka-avussa koronapandemian aikana. Teoksessa Marja Hekkala & Suvi Raitakari (toim.) *Osallisuutta ja osattomuutta yhteiskunnan marginaaleissa: Muuntuvat palvelut ja hyvinvointi koronapandemiassa*. Tampere: Tampere University Press, 274–297.
- Jurvansuu, Sari & Alix Helfer & Jouni Tourunen & Tuuli Pitkänen (2020) Muutokset järjestöjen tavoittamien ihmisten päihdeikäytössä koronapoikkeustilan aikana. Toukokuussa 2020 toteutetun verkkokyselyn tuloksia. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia* 4 /2020, 1–13.
- Jurvansuu, Sari & Kaskela, Teemu & Tourunen, Jouni (2021) Kun kohtaamispaikka suljettiin. Kävijöiden ja työntekijöiden kokemuksia koronapoikkeustilan vaikutuksista. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia*, 2/2021, 1–14.
- Kaskela, Teemu & Jurvansuu, Sari & Tourunen, Jouni (2021) Biljardia pienellä porukalla. Sitova ja yhdistävä sosiaalinen pääoma paikallisen A-killan toiminnassa. *Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia*, 3/2021, 1–18.
- Mäenpää, Pasi & Grönlund, Henrietta & Kempainen, Teemu (2023) Yhdessä koronan aikaan. Tutkimus yhteisöllisestä resilienssistä Helsingissä. *Tutkimuskatsauksia 2023*. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia.
- Skogberg, Natalia & Koponen, Päivikki & Lilja, Eero & Austero, Sara & Prinkey, Tyler & Castaneda, Anu (2021a) Impact of Covid-19 on the health and wellbeing of persons who migrated to Finland: The MigCOVID Survey 2020–2021. *Raportti 8/2021*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-683-1>
- Skogberg, Natalia & Kuusio, Hannamaria & Austero, Sara & Castaneda, Anu (2021b) Maahan muuttaneet. Teoksessa Laura Kestilä & Merita Jokela & Vuokko Härmä & Pekka, Rissanen (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2021. Raportti 3/2021*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>

Spiritus-Beerden, Eva & Verelst, An & Devlieger, Ines & Langer Primdahl, Nina & Botelho, Guedes ym. (2021) Mental Health of Refugees and Migrants during the COVID-19 Pandemic: The Role of Experienced Discrimination and Daily Stressors.

International Journal of Environmental Research and Public Health 18 (12), 6354. <https://doi.org/10.3390/ijerph18126354>

Törmä, Sinikka (2009) Matala kynnyys – pelkkä retorinen lupaus? Janus 17 (2), 164–169.

TIIVISTELMÄ

Jenna Järvinen & Henrietta Grönlund & Joakim Zitting & Joni Hokkanen: Korona-aika ja matalan kynnyksen kohtaamispaikat. Vieraskielisten ihmisten kokemuksia

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat avoimia, fyysisiä tiloja, joihin voi tulla viettämään aikaa muiden ihmisten kanssa, juoda kahvia, käyttää tietokonetta sekä saada tukea erilaisten palvelujen saamiseen. Niissä vieraileminen on maksutonta eikä edellytä jäsenyyttä tai lähetettä. Paikat palvelevat pääosin työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia ihmisiä, joille syitä paikoissa vierailuun ovat sosiaaliset kontaktit, halu saada rutiineja arkeen, päihde- ja mielenterveysongelmat, vertaistuen saaminen ja antaminen sekä tuki asioiden hoitamiseen ja perustarpeisiin. Korona-aikana kohtaamispaikojen toimintaa rajoitettiin samalla kun ihmisten tarve erilaisille palveluille ja tuen muodoille kasvoi etenkin jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla, joita kohtaamispaikkojen kävijät usein ovat. Tässä katsauksessa tarkastelemme matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen vieraskielisten, ulkomailla syntyneiden kävijöiden kokemuksia korona-ajasta sekä yhteiskunnan palveluista ja matalan kynnyksen kohtaamispaikoista pandemian aikana. Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja on Suomessa tutkittu jossain määrin, mutta niistä tarvitaan lisää tutkimusta erityisesti vieraskielisten osalta. Katsauksen tutkimuskysymys on, millaisia olivat matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen vieraskielisten kävijöiden kokemukset korona-ajasta, yhteiskunnan palveluista ja kohtaamispaikoista korona-

aikana. Tulokset perustuvan matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa käyville vieraskielisille tehtyihin haastatteluihin, jotka analysoitiin temaattisella sisällönanalyysillä.

Tulokset osoittavat, että vieraskielisten kokemukset korona-ajasta, yhteiskunnan palveluista ja kohtaamispaikoista muistuttavat pitkälti aiemman tutkimuksen suomenkielisten suomalaisten kokemuksia. Korona-aika tuotti pelkoa ja huolta sekä vaikeutti palvelujen saavutettavuutta samalla kun niiden tarve kasvoi. Kohtaamispaikkojen anti koostui mahdollisuuksista sosiaaliin kohtaamisiin turvallisessa ja ystävällisessä ilmapiiressä sekä avusta ja ohjauksesta yhteiskunnan palveluihin ja toimintaan. Tämän lisäksi vieraskielisille oli tärkeää, että kohtaamispaikassa ei heidän mukaansa yleensä tarvitse pelätä rasismia. Kohtaamispaikka tarjosi myös mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen. Tulos korostaa kohtaamispaikkojen onnistumista yhtäältä sosiaalisena areenana, toisaalta yhteiskuntaan silloittavana palveluna, joka auttaa ihmisiä saavuttamaan lakisääteisiäkin palveluja. Samalla on huolestuttavaa, että ihmisten tarvitsemien palvelujen ja tukien saavuttaminen on riippuvainen palvelusta, joka ei ole lakisäätteenäinen. Monia kohtaamispaikkoja pitävät yllä järjestöt ja uskonnolliset yhteisöt, usein ilman pysyvää rahoitusta. Koska kohtaamispaikat eivät ole lakisäätteenäinen palvelu, ne voivat loppua resurssien heikentyessä tai esimerkiksi pandemiaoloissa, vaikka ihmiset voivat olla niistä hyvin riippuvaisia.

KIRJOITTAJAT

Järvinen, Jenna, TM, sosiaalityön opiskelija ([jennaja1\[at\]student.uef.fi](mailto:jennaja1[at]student.uef.fi))

Grönlund, Henrietta, TT, professori, Helsingin yliopisto ([henrietta.gronlund\[at\]helsinki.fi](mailto:henrietta.gronlund[at]helsinki.fi))

Zitting, Joakim, YTM, asiantuntija, Diakonia-ammattikorkeakoulu ([joakim.zitting\[at\]diak.fi](mailto:joakim.zitting[at]diak.fi))

Hokkanen, Joni, KTM, projektisuunnittelija ([joni.hokkanen\[at\]student.lut.fi](mailto:joni.hokkanen[at]student.lut.fi))